

RAFAŁ KOSIŃSKI

DZIECKO NA TRONIE. PANOWANIE LEONA II, CESARZA W LATACH 473–474

Leon II był synem Zenona oraz Ariadny, córki cesarza Leona I, panującego w latach 457–474. Tradycyjnie przyjmuje się, że urodził się około 467 r., a następnie przejął władzę cesarską w 474 r. W tym też roku wyniósł do godności cesarza swego ojca, Zenona, a następnie, po kilkumiesięcznych wspólnych rządach, zmarł.

Jednakże źródła podają niewiele wiadomości o panowaniu Leona II, a co gorsza, są one sprzeczne. Nie posiadamy żadnych pewnych informacji ani o tym, kiedy się narodził, ani też nie znamy dokładnych ram chronologicznych jego panowania. Niedawno Brian Croke zaproponował nową chronologię życia i panowania młodego cesarza¹. Niniejszy artykuł jest próbą uporządkowania przekazów historycznych i zmodyfikowanie zaproponowanej przez Croke'a chronologii dotyczącej Leona II. Przede wszystkim skupi się on na dacie jego narodzin, co wiąże się z ustaleniem daty ślubu jego rodziców, a następnie przeanalizuje chronologię jego panowania.

DATA NARODZIN LEONA

Tradycyjna datacja narodzin Leona oparta jest w zasadzie wyłącznie na Malalacie, który podaje, że Leon młodszy zmarł w wieku lat 7, co oznaczałoby, iż urodził się około 467 r.² Kronika Jana Malalasa powstała jednak dopiero pod koniec panowania

¹ Zob. B. Croke, *The Imperial Reign of Leo II*, „Byzantinische Zeitschrift”, 96, 2003, s. 559–575.

² Por. *Ioannis Malalae Chronographia*, XIV, 47, recensuit I. Thurn, Berolini-Novii Eboraci 2000 (dalej: Malalas): „καὶ τῷ ἑνδεκάτῳ μηνὶ τῆς αὐτοῦ ὑπατείας ἠρρώσθη καὶ τελευτᾷ ὁ θεϊότατος Λέων ὁ μικρὸς μηνὶ νοεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ιγ', ἔτους χρηματίζοντος κατὰ Ἀντιόχειαν φκγ', ὧν ἑνιαυτῶν ζ'”. *Kronika paschalna* błędnie przekształciła liczbę lat siedmiu na siedemnaście, por. *Chronicon Paschale* s. a. 474, ed. L. Dindorfius, t. I, Bonnae 1832 (dalej: *Chronicon Paschale*). Por. także *Chronique de Michel le Syrien* IX, 5, éd. pour le première fois et traduite en français par J.-B. Chabot, t. II, Paris 1901 (dalej: Michał Syryjczyk) oraz *The Chronography of Gregory Abū'l Faraj, the son of Aaron, the Hebrew physician, commonly known as Bar Hebraeus*, VIII (dalej: Bar Hebraeus), s. 70, którzy informują, że Leon zaczął panować w wieku sześciu lat. Natomiast Procopius, *De bellis* III, 7 – *Procopii Caesariensis Opera Omnia*, ed. J. Haury, vol. I, *De bellis libri I–IV*, Leipzig 1962 (dalej: Prokopiusz), podaje, że miał mieć wtedy zaledwie kilka dni. Ta ostatnia wzmianka jest z pewnością błędna. Rok 467

Justyniana³, podczas gdy posiadamy źródło znacznie wcześniejsze, *Żywot Daniela Stylity*, napisany między 492 a 496 r. przez anonimowego autora bardzo dobrze zorientowanego w wydarzeniach politycznych, który prawdopodobnie był związany dworem cesarskim w okresie panowania Leona I⁴. Czytamy w nim, że cesarz Leon I wydał swą córkę Ariadnę za Zenona, którego uczynił konsulem⁵. Opis zawarty w *Żywocie* dotyczy ślubu rodziców Leona II – Zenona i Ariadny, starszej córki cesarza Leona⁶. Autor łączy ze ślubem fakt mianowania Zenona konsulem. Ponieważ godność tę Zenon dzierżył w 469 r.⁷, wydaje się prawdopodobne, że wesele miało miejsce rok wcześniej⁸. Robin Lane Fox uważa wprawdzie, że ślub miał miejsce w 469 r., ale wydaje się bardziej prawdopodobne, iż konsulat otrzymał Zenon na rok następujący po tym uro-

---

jako data narodzin Leona Młodszego jest przyjmowana powszechnie, por. *The Prosopography of the Later Roman Empire*, ed. J.R. Martindale, vol. II, Cambridge 1980 (dalej: PLRE II), s. 664, A.P. Kazhdan, *Leo II* [w:] *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. A.P. Kazhdan, vol. II, New York–Oxford 1991, s. 1207 oraz A.D. Lee, *The eastern empire: Theodosius to Anastasius* [w:] *The Cambridge Ancient History*, vol. XIV, *Late Antiquity: Empire and Successors, A.D. 425–600*, ed. Av. Cameron, B. Ward-Perkins, M. Whitby, Cambridge 2000, s. 49.

³ Zob. B. Croke, *Malalas, the man and his work* [w:] *Studies in John Malalas*, ed. E. Jeffreys, B. Croke, R. Scott, Sydney 1990, s. 1–25 oraz I. Thurn, *Einleitung* [w:] *Ioannis Malalae Chronographia*, recensuit I. Thurn, *Corpus Fontium Historiae Byzantinae* 35, ser. Berolinesis, Berlin 2000, s. 1*–4*.

⁴ Zob. H. Delehay, *De fontibus Vitae S. Danielis Stylitae*, „*Analecta Bollandiana*”, 32, 1913, s. 225; E. Dawes, N. Baynes, *Three Byzantine Saints*, London 1948, s. 6; R. Lane Fox, *The Life of Daniel* [w:] *Portraits: Biographical Representation in the Greek and Latin Literature of the Roman Empire*, ed. M.J. Edwards, S. Swain, Oxford 1997, s. 204–210 oraz R. Kosiński, ΑΓΙΩΣΥΝΗ ΚΑΙ ΕΞΟΥΣΙΑ. *Konstantynopolitańscy święci mężowie i władza w V wieku po Chr.*, Warszawa 2006, s. 116–119.

⁵ Por. *Vita Danielis Stylitae* 65, ed. H. Delehay, „*Analecta Bollandiana*”, 32, 1913 (dalej: *Vita Danielis Stylitae*): „Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς Λέων ζεύγυσιν τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Ἀριάδνην τῷ προλεχθέντι ἀνδρὶ Ζήνωνι, ποιήσας αὐτὸν καὶ ὕπατον”.

⁶ Por. także Candidus Isaurus (dalej: Kandyd) [w:] Photius, *Bibliothèque*, kod. 79, texte établi et traduit par R. Henry, t. I, Paris 1959, s. 163; Malalas XIV, 46; *The Ecclesiastical History of Evagrius III*, 15, edited with introduction, critical notes, and indices by J. Bidez, L. Parmentier, London 1898; *Theophanis Chronographia* AM 5951, recensuit C. de Boor, t. I, Lipsiae 1883 (dalej: Teofanes); Michał Syryjczyk IX, 5; *Ioannis Zonarae Epitome Historiarum cum Caroli Ducangii suisque annotationibus*, XIV, 2, 52, ed. L. Dindorfius, vol. III, Lipsiae 1870; Bar Hebraeus VIII, s. 70.

⁷ Por. R. S. Bagnall, Al. Cameron, S.R. Schwartz, K.A. Worp, *Consuls of the Later Roman Empire*, Atlanta 1987, s. 472–473.

⁸ Zupełnie inną datację podaje Teofanes, który umieszcza to wydarzenie pod 5951 r. od założenia świata, co odpowiada 458/459 r. n.e. Pomyłkę tę powieli Cedrenus, por. Georgius Cedrenus, *Compendium historiarum*, ed. I. Bekker, t. I, Bonnae 1838 (dalej: Cedrenus), s. 609: „Τῷ β. ἔτει Λέων ὁ βασιλεὺς [...] τῷ δ' αὐτῷ ἔτει καὶ Ζήνων Ἀριάδνην μίγνυται πρὸς γάμον, τῇ Λέοντος θυγατρὶ”. Wydaje się to niewiarygodne w konfrontacji z innymi źródłami, gdyż przybycie Tarasikodissy na dwór Leona I w związku ze spiskiem Ardabura można datować dopiero na ok. 466 r. (po wielkim pożarze Konstantynopola w 465 r. i wizycie króla Laziki Gubaziosa w stolicy, por. *Vita Danielis Stylitae* 46, 51 i 55). Być może pomyłka ta wynika z błędnego odczytania przez kronikarza tekstu, z którego korzystał. W takim przypadku pomyłka rzędu dekady wydaje się najbardziej prawdopodobna, szczególnie, jeżeli domniemane źródło podawało chronologię w latach panowania władcy (podobną pomyłkę, jak wspomniałem wyżej, widzimy w *Chronicon paschale*, por. przypis 2; a także słowiańskie tłumaczenie Malalasa, por. *Chronika Joanna Malaly w sławiańskim pieriewodzie, knigi odinadcataja-czetyrnadcataja*, red. W. Istrin, Sankt-Peterburg 1913, s. 20: ЛѢТ .ЗЛ. ѿ ПАЪ). Por. także B. Croke, *The Imperial Reign*, s. 562–563 oraz R. Kosiński, *Początki kariery Tarasikodissy-Zenona* [w:] *Byzantina Europea. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Waldemarowi Ceranowi*, red. M. Kokoszka, M.J. Leszek, Łódź 2007, s. 295–297.

czystym wydarzeniu⁹. Przyjmując, że ślub miał miejsce w 468 r., nie jest możliwe, aby Leon II urodził się w 467 r., jak przyjmuje tradycyjna chronologia. Co więcej, sądzę, że wykorzystując wiadomości z *Żywota Daniela*, jesteśmy w stanie ustalić rok narodzin syna Ariadny i Zenona.

Wiemy bowiem, że wraz z małżeństwem Zenon otrzymał obok konsulatu urząd *magistra militum per Orientem*¹⁰. Niedługo później został jednak wysłany do Tracji po wybuchu tam niepokojów, które można łączyć z fragmentem z dzieła Jana z Antiochii, mówiącym o buncie Anagastesa w Tracji¹¹, datowanym (zgodnie z Teofanem i Janem z Antiochii¹²) na 469 r.¹³

Wydaje mi się uzasadnione przyjęcie wiadomości z *Żywota Daniela*, iż syn Zenona narodził się w czasie jego pobytu w Tracji, a zatem jesienią 469 r.¹⁴ W trakcie swej misji Zenon znalazł się w bardzo poważnym niebezpieczeństwie, związanym ze spiskiem z poduszczenia Aspara, mającym pozbawić go życia¹⁵. Sądzę, że jedną z przyczyn próby usunięcia Zenona w Tracji mogły być właśnie narodziny jego syna, co burzyło klarujące się coraz bardziej perspektywy odziedziczenia tronu cesarstwa przez rodzinę alańską. Zenon w tym momencie stał się dla Aspara bardzo niewygodną osobą, której pozbycie się zdawało się gwarantować przejęcie w przyszłości tronu przez jego syna Patrikiosa¹⁶. Jest to również zgodne z przyjętą przeze mnie datacją ślubu Zenona z Ariadną, który miał miejsce w 468 r.¹⁷ Brian Croke wysunął wprawdzie przypusz-

⁹ Por. R. Lane Fox, op.cit., s. 191–192. Datowanie ślubu Zenona z Ariadną na rok poprzedzający dzierżenie przezeń konsulatu w 469 r. może potwierdzać pełnienie tej funkcji przez Marcjana po raz drugi w 472 r., co zdaje się łączyć z jego ślubem z młodszą córką cesarza Leona – Leontią, por. PLRE II, s. 717.

¹⁰ Por. Bar Hebraeus VIII, s. 70; Kandyd, s. 163; Teofanes, AM 5956 (błędna datacja); Cedrenus, s. 611. Za taką datacją argumentem jest również fakt, iż bezpośrednio po upadku Ardabura (466/467) *magistrem militum per Orientem* został Jordanes, który pełnił tę funkcję do 469 r. Fakt ten jednocześnie wspiera tezę o ślubie Zenona z Ariadną w 468 r. oraz o pełnieniu przezeń wcześniej funkcji *comes domesticorum*, por. PLRE II, s. 1201.

¹¹ Por. *Vita Danielis Stylitae* 65; Teofanes, AM 5962; *Ioannis Antiocheni Fragmenta ex Historia chronica*, fr. 298, introduzione, edizione critica e traduzione a cura di U. Roberto, Berlin 2005 (dalej: Jan z Antiochii).

¹² Jan z Antiochii łączy chronologicznie bunt Anagastesa z konsulem Jordanesa, który przypadł na 470 r., por. Jan z Antiochii, fr. 298.

¹³ Mniej więcej w tym samym czasie Zenon otrzymał także godność patrycjusza, zob. *Vita Danielis Stylitae* 66.

¹⁴ Por. *Vita Danielis Stylitae* 66. Por. K. Twardowska, *Cesarzowe bizantyjskie 2 poł. V w. Kobiety a władza*, Kraków 2006, s. 84–85. Rok 469 jako datę narodzin Leona II przyjął początkowo również Norman Baynes, por. N.H. Baynes, *The Vita S. Danielis Stylitae*, „English Historical Review”, 40, 1925, s. 400.

¹⁵ Por. *Vita Danielis Stylitae* 65; Teofanes, AM 5962. Zob. także R. Kosiński, op.cit., s. 298–299.

¹⁶ Chodzi o wyniesienie syna Aspara, Patrikiosa, do godności cezara oraz jego ślub z Leontią, młodszą córką cesarza Leona. Wydarzenie to jest datowane przez Teofanesa, a za nim przez Cedrenusa, na r. 468/69, bezpośrednio poprzedzający wysłanie Zenona do Tracji (Teofanes, AM 5961, Cedrenus, s. 613 – dwunasty rok panowania Leona). Wydaje się, że wydarzenie to oznaczało osiągnięcie przez Aspara przewagi nad Leonem w trwającym kilka lat konflikcie. Ślub z córką panującego oraz godność cezara miała zapewnić Patrikiosowi, a tym samym rodzinie Aspara, przejęcie tronu po śmierci Leona. Wprawdzie *Żywot* zdaje się umieszczać narodziny Leona młodszego chronologicznie po wspomnianym spisku Aspara, to jednak logika podawanych przezeń informacji sugeruje, iż narodziny syna miały miejsce przed usiłowaniami zabójstwa Zenona.

¹⁷ Przyjmując za prawdziwą informację Marcelina Komesa, że Ariadna zmarła w 515 r. w wieku sześćdziesięciu lat, oznaczałoby to, że urodziła się około 455 r. Ślub z Zenonem zawarłaby zatem w wieku trzynastu lat, natomiast syna urodziłaby w wieku piętnastu lat, zob. *The Chronicle of Marcellinus* s. a. 515, translation and commentary by B. Croke, Sydney 1995 (dalej: Marcellin Komes). Por. także K. Twardowska, op.cit., s. 66–67.

czenie, że kampania w Tracji wspomniana w *Żywocie Daniela* to nie wyprawa z 469 r., lecz jedna z wypraw przeciw Gotom i Hunom w 467 r.¹⁸, jednak wewnętrzna chronologia źródła sprawia, że koncepcję tę należy odrzucić¹⁹.

CHRONOLOGIA PANOWANIA LEONA II

Przyjmuje się powszechnie, że Leon I miał wpierw wynieść swojego wnuka do godności cezara, a następnie augusta²⁰. Teza ta opiera się przede wszystkim na trzech źródłach: kronice Marcelina Komesa, historii Teodora Lektora oraz dziele Jana Malalasa. Malalas w swym przekazie jest wybitnie mało precyzyjny. Podaje on bowiem: „Ὁ δὲ βασιλεὺς Λέων ἔστειψεν ἐν Κωνσταντινουπόλει Λέοντα τὸν μικρὸν τὸν ἔγγονον αὐτοῦ, υἱὸν δὲ Ζήνωνος, ποιήσας αὐτὸν βασιλέα ἅμα αὐτῷ. καὶ προῆλθεν ὕπατος ὁ αὐτὸς Καῖσαρ Λέων ὁ μικρὸς τῷ ἰανουαρίῳ μηνὶ τῆς δωδεκάτης ἐπιμεμήσεως τοῦ φκβ. ἔτους κατὰ Ἀντιόχειαν²¹”. Wynika stąd, że Leon został augustem, co sugeruje zarówno użycie słowa βασιλεὺς, jak i fakt koronacji. Z kolei następnie określony został wyraźnie jako cesarz (Καῖσαρ)²². Marcelin Komes jest już w tym miejscu jednoznaczny: *Leo senior imperator Leone iuniora a se iam Caesare constituto morbo perit...*²³. Podobnie Teodor Lektor pisze wyraźnie: „Λέων ὁ βασιλεὺς προεβάλετο Καίσαρα Λέοντα τὸν μικρὸν τὸν υἱὸν Ἀριάδνης τῆς ἑαυτοῦ θυγατρὸς καὶ Ζήνωνος τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ²⁴”. Przekazy te nie pozostawiają

¹⁸ Por. B. Croke, *The Imperial Reign*, s. 562.

¹⁹ Wydarzenia opisane w rozdziale 66 *Żywota* są poprzedzone informacją o wyniesieniu Zenona do godności konsula i wysłaniu go do Tracji, co miało miejsce w 469 r. (rozd. 65), natomiast po nim następuje seria informacji o unicestwieniu rodziny Aspara w 471 r. (rozd. 66).

²⁰ Por. chociażby E. Stein, *Histoire du Bas-Empire*, t. I, *De l'État Romain à l'État Byzantin (284–476)*, Paris–Bruxelles–Amsterdam 1959, s. 361 (który powołuje się przy tej okazji na Kandyda); R.S. Bagnall, Al. Cameron, S.R. Schwartz, K.A. Worp, op.cit., s. 94; inaczej jedynie John Bagnell Bury, który podał, że Leon starszy uczynił swego wnuka augustem w październiku 473 r., nie wspominając nic o wcześniejszej godności cezara, por. J.B. Bury, *History of the Later Roman Empire from the Death of Theodosius I to the Death of Justinian*, vol. I, New York 1958, s. 322–323.

²¹ Por. Malalas XIV, 46: „Cesarz Leon ukoronował w Konstantynopolu Leona Młodszego, swego wnuka, syna Zenona, czyniąc go z sobą współcesarzem. Cezar Leon Młodszy został konsulem w miesiącu styczniu 12. indykcji, w roku 522 ery antiocheńskiej”.

²² Istnieje także możliwość odczytania słowa *basileus* w znaczeniu *władca* (=cesarz), wtedy przekaz Malalasa nie jest wewnętrznie sprzeczny, a autor nie określałby, kiedy Leon II został augustem.

²³ Por. Marcelin Komes s. a. 474.

²⁴ Por. Theodoros Anagnostes, *Kirchengeschichte, Epitome* 398, hrsg. von G.Ch. Hansen, Berlin 1971 (dalej: Teodor Lektor): „Cesarz Leon uczynił cezarem Leona młodszego, syna swej córki Ariadny i swego zięcia Zenona”. Por. Vittore da Tunnuna, *Chronica* 473, 1, ed. A. Placanica, Firenze 1997 (dalej: Wiktor z Tonnuny): *Leo Aug. Leonem nepotem suum, Zenonis uxoris, filiae suae, filium Caesarem facit et imperat ann. II*; Nikephoros Callistos, *Historia Ecclesiastica*, XV, 29, *Patrologia Graeca*, t. 147, 84C: „Ὁ δὲ βασιλεὺς Λέων ὁ μέγας τὸν Ζήνωνος καὶ Ἀριάδνης τῆς θυγατρὸς παιῖδα, τὸν μικρὸν Λέοντα Καίσαρα πρότερον, εἶτα καὶ βασιλέα Ῥωμαίων ἀνηγόρευε”.

żadnych wątpliwości, iż Leon, nim został augustem, był wcześniej wyniesiony do godności cezara²⁵.

Kiedy zatem nastąpiło wyniesienie Leona II do tych godności? Współczesna historiografia przyjmuje, że oba wydarzenia miały miejsce w 474 r.²⁶ Brian Croke wszakże zaproponował umieszczenie wyniesienia młodszego Leona do godności cezara już w 472 r.²⁷ Opiera się przy tym na występującej u Teodora Anagnostesa i, prawdopodobnie korespondującego z niego, Cedrenusa korelacji uroczystości z tym związanej z erupcją Wezuwiusza, która miała pył wulkaniczny donieść aż do Konstantynopola²⁸. Wybuch ten miał miejsce według Marcelina Komesa właśnie w 472 r.²⁹ Hipoteza Croke'a budzi jednak pewne wątpliwości, gdyż opiera się przede wszystkim na datowaniu erupcji Wezuwiusza w kronice Marcelina Komesa³⁰. Nie sposób nie dostrzec niebezpieczeństwa w posługiwaniu się świadectwem Marcelina odnośnie do wybuchu Wezuwiusza jako argumentu za wczesnym datowaniem wyniesienia Leona młodszego do godności cezara. Sam Marcelin bowiem w ogóle nie łączy tych dwóch wydarzeń, co więcej, pod 474 r. umieszcza informację, że Leon I zmarł zaraz (*iam*) po tym, jak uczynił swego wnuka cesarzem³¹. Należy także podkreślić, że część źródeł nie wspomina o tym wydarzeniu³², nie posiadamy także, co równie ważne, żadnych śladów numizmatycznych posiadania przez Leona II godności cezara, a jedynie godność augusta³³. Łącząc te wiadomości z pogmatwaną wiado-

²⁵ Por. także *De cerimoniis aulae Byzantinae* I, 94, ed. I. Reiskii, vol. I, Bonnae 1829 (dalej: *De cerimoniis*), gdzie autor, opisując wyniesienie Leona II do godności augusta, podaje, że był on już wtedy cesarzem: „ἐπὶ τοῦ τῆς θείας τοίνυν λήξεως Λέωντος Λέων ὁ μικρὸς καὶσαρ ὃν ἐγένετο βασιλεὺς”.

²⁶ Por. PLRE II, s. 665; R.S. Bagnall, Al. Cameron, S.R. Schwartz, K.A. Worp, op.cit., s. 94. Wcześniejsza literatura przyjmowała wyniesienie Leona do godności augusta w 473 r. Ernest Stein uważał, że nastąpiło ono 17 listopada 473 r., por. E. Stein, op.cit., s. 361, John Bagnall Bury uważał natomiast, że koronacja nastąpiła w październiku 473 r., por. J.B. Bury, op.cit., s. 322–323, ogólnie o jesieni pisze z kolei Adolf Lippold, por. A. Lippold, *Zenon* [w:] *Paulys Realencyclopädie der klassischen Altertumswissenschaft*, neue Bearbeitung begonnen von G. Wissowa, fortgeführt von W. Kroll und K. Mittelhaus, unter Mitwirkung zahlreicher fachgenossen herausgegeben von K. Ziegler, zweite Reihe, 10 A, München 1972, kol. 157.

²⁷ Por. B. Croke, *The Imperial Reign*, s. 563–567.

²⁸ Por. Teodor Lektor, *Epitome* 398 oraz Cedrenus, s. 614.

²⁹ Por. Marcelin Komesa s. a. 472.

³⁰ Należy jednak podkreślić, że Teodor i Cedrenus, łącząc wyniesienie Leona młodszego do godności cezara z opadem pyłów i ciemnością w Konstantynopolu, nie wspominają w ogóle o erupcji Wezuwiusza.

³¹ Por. Marcelin Komesa s. a. 474.

³² Informację o wyniesieniu Leona II czerpie od Teodora Anagnostesa Teofanes, z tym, że informuje on pod 5965 r. od stworzenia świata o tym, że Leon młodszy został wyniesiony do godności Augusta, a nie cezara (por. Teofanes AM 5965: „Τούτω τῷ ἔτει Λέων ὁ βασιλεὺς Λέοντα, τὸν Ζήνωνος υἱὸν καὶ Ἀρεάδην τῆς ἰδίας θυγατρὸς, τὸν ἑαυτοῦ ἔργονα, στέψας βασιλεῖα ἀνηγόρευσεν”). Kandyd, z kolei, podaje jedynie, że przed śmiercią Leon I wyznaczył swego wnuka na cesarza (βασιλεὺς), a we wcześniejszym passusie wyraźnie określa, że Patrikios uzyskał godność cezara (Καῖσαρ), por. Kandyd, s. 163.

³³ Por. J.P.C. Kent, *The Roman Imperial Coinage*, vol. X, *The Divided Empire and the Fall of the Western Parts 395–491*, London 1994, s. 103. Na wspólnych monetach obaj Leonowie noszą koronę tego samego rodzaju, a właśnie brak korony głównie odróżniał cezara od augusta, por. chociażby *Vita Marcelli* 34, ed. G. Dagron, „Analecta Bollandiana”, 85, 1968, gdzie autor podkreśla, że cesarz otrzymuje wszystkie insygnia cesarskie z wyjątkiem korony – opis dotyczy zresztą wyniesienia do godności cezara Patrikiosa. Philippe Grierson przyjmuje, że jeden z solidów (W. Hahn, *Die Ostprägung des römischen Reiches im 5. Jahrhundert (408–491)*, Wien 1989, nr 11), emitowanych za czasów Leona I, pokazuje postaci Leona I wraz z cesarzem Patrikiosiem, podczas gdy wcześniejsza literatura (np. J.P.C. Kent, *Zeno and Leo, the most noble Caesars*, „The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society”, XIX, 1959, s. 93) uznała, że cesarzem owym jest właśnie Leon II, por. Ph. Grierson, M. Mays, *Catalogue of Late Roman*

mością u Malalasa, można domniemywać, że wyniesienie Leona do godności cezara i augusta miało miejsce w niewielkim od siebie odstępie czasu.

Źródła jednak są w kwestii datowania obu uroczystości dość niejednoznaczne – Teofanes wyniesienie Leona do godności augusta umieszcza w 5965 r. od stworzenia świata, czyli między 1 września 472 r. a końcem sierpnia 473 r. od Narodzenia Pańskiego³⁴, z kolei, jak wyżej wspomniano, Marcelin Komes informację o wyniesieniu do godności cezara (nie wspomina on o drugiej uroczystości) umieszcza w czasie konsulatu Leona Młodszego, czyli pod rokiem 474, jakkolwiek podwójne datowanie przez Marcelina w systemie indykcji i konsularnym może sugerować, że wydarzenie to miało miejsce po 1 września 473 r.³⁵ Kasjodor i Wiktor z Tonnuny umieszczają to wydarzenie (Wiktor informuje tylko o tym, że Leon został cezarem) pod rokiem 473, Cedrenus (Leon młodszy – βασιλεὺς) mówi o siedemnastym roku panowania Leona starszego (między 7 lutym 473 a 6 lutym 474 r. po Chr.). *Kronika paschalna* umieszcza wstąpienie Leona II na tron po śmierci Leona I w czasie 11. indykcji (1 września 472–31 sierpnia 473 r.). Jan Malalas mówi, że Leon został konsulem w 522 r. ery antiocheńskiej (między 1 września 473 a końcem sierpnia 474 r. po Chr.), chronologicznie umieszczając to wydarzenie po jego koronacji, co sugeruje, że miała ona miejsce również w 473 r.³⁶ Zupełnie inna datacja znajduje się w *De cerimoniis*, gdzie pojawia się dokładna data wyniesienia Leona II: 15 kalendy grudnia za jego konsulatu i za Euzebiusza *magistra officiorum*. Ponieważ konsulatu Leona przypada na 474 r., to data wyniesienia musiałaby przypadać na 17 listopada 474 r., a zatem w okresie, kiedy inne źródła umieszczają jego śmierć, stąd datację taką należy odrzucić jako pomyłkę³⁷. Ową pomyłkę można wytłumaczyć na dwa sposoby, albo polega ona na pomyleniu w datacji 473 z 474 r., albo podana datacja dotyczy końca panowania Leona, a nie jego początku, jakkolwiek ta druga wersja, jak sądzę, nie ma żadnych podstaw w źródle i została w sposób przekonywający odrzucona przez Briana Croke'a³⁸.

Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection. From Arcadius and Honorius to the Accession of Anastasius, Washington 1992, s. 162–163. Uznanie, że mniejsza postać, przedstawiona na tym solidzie, jest cezarem, opiera się na literze C, która następuje po legendzie SALVS REIPUBLICAE, co miałyby wskazywać na cezara. Sądzę, że jest to błędna koncepcja, a wyobrażenie obu postaci w sposób jednoznaczny wskazują na to, że mamy do czynienia z dwoma augustami. Przychylam się tu do koncepcji Hahna (W. Hahn, op.cit., s. 40, por. także recenzję J.-P. Callu w: „Revue Numismatique”, 32, 1990, s. 321), że litera ta wskazuje *processus consularis*. Jeżeli tak jest, fakt ten wspierałby twierdzenie, że Leon II otrzymał godność augusta jeszcze w 473 r., a nie w styczniu 474 r. Z samą promocją Leona do godności augusta może się wiązać jedyny nam znany egzemplarz solida (Ph. Grierson, M. Mays, op.cit., s. 163, nr 534).

³⁴ Por. Teofanes AM 5965.

³⁵ Wydaje się, że datacja Marcelina Komesa jest poprawniejsza odnośnie do indykcji, natomiast nie zawsze w systemie konsularnym, por. *The Chronicle of Marcellinus*, translation and commentary by B. Croke, Sydney 1995, s. 54–55.

³⁶ Por. *Cassiodori Senatoris Chronica ad A. DXIX, 1296 = 473 [w:] Monumenta Germaniae Historica. Auctores antiquissimi*, ed. T. Mommsen, t. IX, Berolini 1894 (V konsulatu Leona Starszego); Wiktor z Tonnuny s. a. 473, I (VI konsulatu Leona Starszego i Probina); *Chronicon Paschale* s. a. 474; Malalas XIV, 46; Cedrenus, s. 614.

³⁷ Por. *De cerimoniis* I, 94.

³⁸ Por. B. Croke, *The Imperial Reign*, s. 567–570, gdzie szczegółowa i, jak sądzę, trafna analiza datacji w *De cerimoniis*. Za przypisaniem dacie podanej w *De ceremoniis* momentu śmierci Leona opowiadają się natomiast John Bagnell Bury i John Robert Martindale, por. J.B. Bury, op.cit., s. 389 oraz PLRE II, s. 431. Przypuszczenie to zupełnie pomija kontekst źródła, które szczegółowo opisuje konkretną ceremonię. Por. także R.S. Bagnall, Al. Cameron, S.R. Schwartz, K.A. Worp, op.cit., s. 480–481.

Po swym wyniesieniu miał mały Leon panować wraz z dziadkiem przez rok (Bar Hebraeus, Michał Syryjczyk), natomiast Malalas i Marcelin Komes podają, że Leon I zmarł niedługo po wyniesieniu swego wnuka (wg Malalasa 9 lutego 474 r.)³⁹. Malalas znów okazuje się w tym miejscu źródłem wątpliwym, gdyż Teofanes podaje, że Leon I zmarł w styczniu⁴⁰, co potwierdza *Auctarium Hauniensis*, podając dokładną datę zejścia Leona starszego – 18 stycznia⁴¹. Chronologia podana przez Malalasa wykazuje także inne niekonsekwencje – według niej Leon II miał **po śmierci** dziadka panować przez rok i 23 dni, następnie zaś podaje, iż zmarł w listopadzie tegoż 474 r.⁴² Sądzę, że Malalas mógł podać dobrze okres panowania Leona, z tym, że należy go liczyć łącznie z okresem panowania wspólnie z Leonem I⁴³. Wszystko to skłania do przyjęcia, iż Leon II został współwładcą pod koniec 473 r., wcześniej będąc już obdarzony w tym samym roku godnością cezara⁴⁴. Współgra to z informacją z *De cerimoniis*, zakładając, iż w datacji znajduje się pomyłka, a owe 15 kalendy grudniowe wypadały nie w 474 r., a w 473, co umieszczaloby całe to wydarzenie 17 listopada 473 r.⁴⁵, zaś uroczystości związane z wyniesieniem go do godności cezara w październiku tegoż roku.

ZENON WSPÓŁWŁADCĄ

Leon starszy zmarł niedługo po wyniesieniu Leona II, 18 stycznia 474 r., pozostawiając na tronie małego chłopca. Zmusiło to do zweryfikowania przez sfery rządzące zamierzeń Leona, gdyż młody wiek władcy sprawiał, iż ktoś musiał pełnić nad nim kuratelę. Anonimowy *Żywoć Daniela Stylity* mówi wprost, że Leon II nie mógł pełnić samodzielnie rządów, gdyż był dzieckiem niezdolnym do podpisywania dokumentów⁴⁶. Wybór padł na Zenona, który wydawać się musiał najbardziej odpowiednim ku temu człowiekiem.

³⁹ Por. Malalas XIV, 46, Marcelin Komes s. a. 474. Zob. także informację u Jordanesa: Jordanes, *Romana* 339 [w:] *Iordanis Romana et Getica*, ed. T. Mommsen, *Monumenta Germaniae Historica. Auctores antiquissimi*, t. V, Berolini 1882.

⁴⁰ Por. Teofanes, AM 5966. Styczniową datę zgonu Leona (30 bądź 31 stycznia) podaje także *Necrologium* cesarzy bizantyjskich, por. Ph. Grierson, *The Tombs and Obits of the Byzantine Emperors (337–1042)*, „Dumbarton Oaks Papers”, 16, 1962, s. 44. Jedynie Malalas podaje datę lutową.

⁴¹ Por. *Auctarium Hauniensis ordo posterior* s. a. 474, 2 [w:] *Monumenta Germaniae Historica. Auctores antiquissimi*, ed. T. Mommsen, t. IX, Berolini 1892 (dalej: *Auctarium Hauniensis*): XV kalendy lutego. Datację tę przyjmuje Kułakowski, Stein oraz Croke: por. J. Kułakowski, *Istorija Wizantii*, t. I (395–518), Kijew 1913, s. 397, E. Stein, op.cit., s. 362 oraz B. Croke, *The Imperial Reign*, s. 571, który jako dodatkowy argument podaje informacje zawarte w *Żywocie Euthymiosa*, według którego Leon miał umrzeć pod koniec roku, licząc od śmierci świętego. Euthymios zmarł 20 stycznia 473 r. (Kyrillos von Skythopolis, *Vita Euthymii* 40 i 43 (dalej: Cyryl ze Scytopolis, *Vita Euthymii*), hrsg. von E. Schwartz, Leipzig 1939).

⁴² Podobnie *Chronicon Paschale* s. a. 474.

⁴³ Por. Wiktor z Tonnuny s. a. 473, 1 oraz *Georgii monachi chronicon*, ed. C. de Boor, Leipzig 1904, s. 617, gdzie podana jest informacja, że Leon II panował dwa lata.

⁴⁴ Por. A. Lippold, op.cit., kol. 157 oraz A.P. Kazhdan, op.cit., s. 1207.

⁴⁵ Datę taką przyjmuje Brian Croke, por. B. Croke, *The Imperial Reign*, s. 570 oraz Gilbert Dagron, por. G. Dagron, *Empereur et Prêtre. Étude sur le „Césaropapisme” byzantin*, Paris 1996, s. 89 (jakkolwiek na s. 80 omyłkowo podaje 13 listopada 473 r.).

⁴⁶ Por. *Vita Danielis Stylitae* 67.

Posiadamy dwie wersje wyniesienia Zenona do współwładania cesarstwem. Według pierwszej, przedstawionej przez Malalasa, a za nim przez *Kronikę paschalną*, do wyniesienia ojca namówić miała małego Leona jego matka, Ariadna⁴⁷. Natomiast druga wersja, podana przez *Żywot Daniela Stylity*, wskazuje, iż decyzja o wyniesieniu Zenona zapadła w senacie, co również zdaje się popierać streszczenie Kandyda, mówiące, iż Zenon został wyniesiony za zgodą senatu, oraz Prokopiusz, który wspomina ogólnie, że Zenon został **wybrany** (ἀίρεθέντος δὲ ζυμβασιλέως αὐτῶ τοῦ πατρὸς) jako współwładca⁴⁸. Opowiadam się za wersją drugą, bardziej odpowiadającą realiom politycznym tego okresu. Powtórzmy, dziecięcy wiek cesarza zmuszał do dobrania mu osoby dojrzałszej. W sytuacji, gdy żył jego ojciec, wydawał się on osobą najodpowiedniejszą. Decyzja taka musiała zostać wydana przez najbardziej wpływowe osoby w państwie, skupione w senacie⁴⁹. Poparcia Zenonowi udzieliła również Weryna, o czym świadczy Teofanes, informując, iż Weryna wraz z Ariadną asystowały przy jego koronacji⁵⁰, która nastąpiła najprawdopodobniej 29 stycznia 474 r. Teofanes umieszcza wprawdzie wyniesienie Zenona w lutym, w miesiąc po śmierci Leona I, to dokładna jego data (III kalendy lutego) znajduje się w *Auctarium Hauniensis*⁵¹. Jakkolwiek w historiografii powszechnie przyjmuje się inną datę zawartą u Malalasa (9 lutego 474 r.)⁵², to jednak pomyłki chronologiczne tego źródła nakazują daleko idącą ostrożność w przyjmowaniu proponowanych przezeń danych. Przyjmuję zatem za bardziej wiarygodne informacje z *Auctarium Prosperi Hauniensis*, zwłaszcza, że powszechnie przyjmowana data śmierci Leona I ustalona została właśnie na podstawie tego źródła⁵³. Leon II panował wraz z ojcem jedynie przez 10 miesięcy⁵⁴, umierając w listopadzie 474 r.⁵⁵

⁴⁷ Por. Malalas XIV, 47; *Chronikon Paschale* 474.

⁴⁸ Por. *Vita Danielis Stylitae* 67; Kandyd, s. 163; Prokopiusz, *De bellis* III, 7. Por. także J.B. Bury, op.cit., s. 389.

⁴⁹ Podobnie uważa Brian Croke, por. B. Croke, *The Imperial Reign*, s. 571.

⁵⁰ Por. Teofanes AM 5966.

⁵¹ Por. *Auctarium Hauniensis ordo posterior* s. a. 474, 2.

⁵² Por. Malalas XIV, 47. Chronologię Malalasa przyjmują chociażby PLRE II, s. 1202, R.S. Baginall, Al. Cameron, S.R. Schwartz, K.A. Worp, op.cit., s. 94 (a także przez starszych autorów, takich jak Seeck, Kułakowski, Bury oraz Stein; por. O. Seeck, *Regesten der Kaiser und Päpste*, Stuttgart 1919, s. 421, J. Kułakowski, op.cit., s. 397, J.B. Bury, op.cit., s. 389 i E. Stein, *The Imperial Reign*, s. 362).

⁵³ Por. przypis 41. Informacja o wyniesieniu Zenona jest w tym źródle ściśle związana z informacją o śmierci Leona starszego: *Sub consulatu Leonis iunioris Leo maior defunctus est XV k. Febr. et levatus est imperator Zenon III k. Febr.* Podobnie Brian Croke, który uważa, że daty podawane przez Malalasa mogą być datami ogłoszenia wspomnianych wydarzeń w Antiochii, por. B. Croke, *The Imperial Reign*, s. 572.

⁵⁴ Por. Teodor Lektor, *Epitome* 400 (śmierć Leona II po dziesięciu miesiącach rządów z Zenonem); podobnie Teofanes AM 5966; Malalas XIV, 47; *Chronikon Paschale* s. a. 474 – krótki czas panowania z ojcem, śmierć Leona w listopadzie; Cyryl ze Scytopolis, *Vita Euthymii* 43 – Leon przeżył kilka miesięcy na tronie; *Excerpta Valesiana* IX [w:] *Monumenta Germaniae Historica. Auctores antiquissimi*, ed. T. Mommsen, t. IX, Berolini 1892 – Leon panuje wraz z ojcem przez rok. Inaczej: Prokopiusz, *De bellis* III, 7 – natychmiast umiera po wyniesieniu ojca; Michał Syryjczyk IX, 5 – kilka dni po tym wydarzeniu. Zupełnie odmiennie *Vita Danielis Stylitae* 67, która podaje, że Leon II zmarł po tym, jak minęły trzy lata. Źródło nie precyzuje jednak, od jakiego wydarzenia liczy ten okres, jakkolwiek wydaje się łączyć z wyniesieniem Zenona. Wiktor z Tonnuny podaje, z kolei, iż Ariadna obawiała się, że Zenon uśmierci swego syna, i zamieniła go z innym dzieckiem, który następnie został ukryty w kościele, a miał żyć jeszcze w czasach Justyniana. Jednak Brian Croke jednoznacznie wykazał, że relacja Wiktora mija się z prawdą, myląc Leona II z Bazyliskosem, synem Armatosa, por. Wiktor z Tonnuny s. a. 475, 1 oraz B. Croke, *Basiliscus the Boy-Emperor*, „Greek, Byzantine and Roman Studies”, 24, 1983, s. 81–91. Jak-

Na podstawie powyższych rozważań proponuję następującą chronologię panowania Leona II:

- 468 – ślub Zenona z Ariadną,
- jesień 469 – narodziny Leona II,
- X 473 – Leon, syn Zenona, wyniesiony do godności cezara,
- 17 XI 473 – Leon młodszy wyniesiony do godności augusta,
- 18 I 474 – śmierć Leona I, Leon II jedynym cesarzem,
- 29 I 474 – wyniesienie Zenona do godności augusta, współwładza Leona II z ojcem,
- XI 474 – śmierć Leona II, Zenon jedynym cesarzem.

A CHILD ON THE THRONE. THE REIGN OF THE EMPEROR LEO II, AD 473–474

Summary

Leo II was the son of Zeno and Ariadna, daughter of the emperor Leo I, who reigned in the years AD 457–474. In accordance with historical tradition, it is assumed that he was born around the year 467, and took over the imperial power in 474. During the same year he elevated his father Zeno to *Augustus*, and subsequently, after a period of joint rule which lasted several months, Leo II died. This article is an attempt to sort out the scarce and frequently mutually contradictory historical accounts, and to modify the chronology on Leo II recently proposed by Brian Croke. It is primarily focused on the date of Leo's birth, recognizing that it had taken place in the autumn of 469. Subsequently, in the autumn of 473, Leo I elevated his grandson, within a brief time span, first to the rank of *Caesar* in October, and then, on 17 November, to be *Augustus*. After his grandfather's death shortly thereafter, on 18 January 474, Leo II, in accordance with the Senate's decision, had appointed his father Zeno as co-ruling emperor – on 29 January. After a little less than a year of joint rule the young emperor died in November 474.

---

kolwiek Croke podaje w przypisie 5 na s. 82, że nie ma żadnych innych świadectw, które podejrzewałyby nienaturalną śmierć dziecka, w tej sprawie, zob. jednak Michał Syryjczyk IX, 5, gdzie znajduje się wzmianka o tym, że po śmierci chłopca wielu było zgorszonych i opowiadało różne rzeczy. Ta enigmatyczna informacja sugeruje jakieś podejrzenia odnośnie do naturalnej śmierci Leona II.

⁵⁵ Ostatnim świadectwem życia Leona II jest prawo wydane wspólnie z ojcem 10 października 474 r., por. *Codex Justinianus* 10.15.1 [w:] *Corpus Iuris Civilis*, volumen secundum, *Codex Iustinianus*, recognovit P. Krueger, Berolini 1906. Bury uznał, o czym wyżej, że śmierć Leona II nastąpiła 17 listopada 474 r., por. J.B. Bury, op.cit., s. 389, na co jednak nie ma żadnego dowodu. Młody władca być może został pochowany w mauzoleum Konstancyjna, gdzie spoczęli następnie również jego rodzice, por. Ph. Grierson, op.cit., s. 21.